

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ז, 2017
מספר השאלון: 011282
קובץ: תשובות סופיות

עברית: הבנה והבעה

הוראות לנבחן

- עברית: הבנה, הבעה ולשון
על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית
א. משך הבחינה: שתיים.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
חלק ראשון — הבנה והבעה — 60 נקודות
פרק א: הבנת הנקרא — 35 נקודות
פרק ב: הבעה — 25 נקודות
חלק שני — לשון: תחביר ומערכת הצורות — 40 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות:
(1) יש לקרוא את המאמרים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.
(2) לכתוב טיוטה אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (15–16) של השאלון.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק ראשון – הבנה והבעה (60 נקודות) – פרק א: הבנת הנקרא (35 נקודות)

שאלה 1

- א. בעיה אחת: נוצר פער בין המטרות שהילד מציב לעצמו ובין ההישגים שלו בפועל, והילד, שחושב שהכול אפשרי, מרגיש אומלל ומאשים את עצמו כשהוא נכשל.
- בעיה שנייה: בזבוז זמן וכסף – תלמיד שמתעקש על מקצוע שאינו מתאים לכישוריו (למשל תלמיד בינוני שמתכנן ללמוד רפואה) זונח קריירות מציאותיות ורווחיות יותר שמתאימות לו.
- (אפשר גם: פגיעה בבריאות – החתירה למטרות לא מציאותיות גורמת ללחץ מתמשך ולריכוז גבוה של הורמון הקורטיזול, העלול לפגוע במערכת החיסון).
- ב. הכותבת טוענת שבתרבות שבה אומרים לילד "אתה יכול להיות כל מה שתרצה" הפער בין המטרות ובין ההישגים בפועל הולך וגדל (שורות 8–10). נתוני המחקרים מוכיחים זאת: שיעור התלמידים שתכננו ללמוד לתואר מתקדם עלה מ-26% בשנת 1976 ל-50% בשנת 2000, אבל שיעור בעלי התארים המתקדמים לא עלה – עלה רק שיעור המאוכזבים. כלומר, השאיפות גדלו מאוד והישגים לא גדלו, ולכן הפער בין השאיפה ובין ההגשמה גדל, בדיוק כפי שהכותבת טוענת.
- ג. הכותרת הופכת את הביטוי המוכר "השמים הם הגבול", שפירושו שאין גבול למה שאדם יכול להשיג. בכך היא מבטאת את עמדת הכותבת: לא כל אדם יכול להיות כל מה שירצה; יש גבולות ליכולת, ולכן יש להציב מטרות מציאותיות המתאימות לכישורים ("תהיה מה שאתה מסוגל להיות"), ולא לעודד ילדים לחלומות שאין להם בסיס.

שאלה 2

- א. חשיבה חיובית לבדה (פנטזיות על הצלחה) אינה עוזרת להשיג מטרות, ובטווח הארוך אף פוגעת בהישגים. כדי להצליח יש לשלב את החשיבה החיובית עם חשיבה מציאותית – הכרה במכשולים העומדים בדרך.
- ב. במחקרים שערכה הכותבת עם עמיתיה נמצא קשר בין חשיבה חיובית להישגים נמוכים: ככל שאנשים "חושבים חיובי" יותר ומדמיינים את עצמם בתרחישים חיוביים, כך הם משיגים פחות בפועל (שורות 13–17). הסיבה: הפנטזיות "מרמות" את המוח וגורמות לנו להרגיש כאילו כבר השגנו את המטרה, ולכן איננו עושים את מה שנדרש כדי להשיג אותה, ומתאמצים פחות (שורות 18–21).
- (אפשר גם: מחקרים הראו ששילוב של חשיבה חיובית עם הכרה במכשולים אכן מניע אנשים להשיג את יעדיהם – בלימוד שפה זרה, במתמטיקה, בפעילות גופנית ובהימנעות מעישון, שורות 28–35).

שאלה 3

א. מאמר 2 מחזק מסרים מסוימים במאמר 1.

ב. שני המאמרים מעבירים מסר דומה: אופטימיות שאינה מבוססת על המציאות אינה מובילה להצלחה, ואף מזיקה, ויש לחבר את השאיפות למציאות. מאמר 1 טוען שהמסר "אתה יכול להיות כל מה שתרצה" יוצר פער בין השאיפות להישגים ומוביל לאכזבה, ולכן עדיף ללמד ילדים שליטה עצמית ועבודה קשה ולומר להם "תהיה מה שאתה מסוגל להיות". מאמר 2 מחזק זאת בממצאי מחקר: חשיבה חיובית לבדה מפחיתה את המוטיבציה ומובילה להישגים נמוכים, ורק שילוב בין חלומות להכרה במכשולים מביא להצלחה. כך, למשל, עצתה של טוונג'י לבתה – לשאוף להיות וטרינרית אבל לדעת שעליה להשקיע הרבה במתמטיקה ובמדע – היא בדיוק השילוב בין חלום למכשולים שמאמר 2 ממליץ עליו.

שאלה 4

א. (2), (3), (5)

ב. (2) התפיסה הרווחת היא שחשיבה חיובית משפרת את מצב הרוח ומובילה לשינויים מועילים בחיים, ותעזור לנו להשיג את מטרותינו (מאמר 2, שורות 1–4).
(3) שילוב בין חשיבה חיובית להכרה במכשולים: תחילה לדמיין את התוצאה החיובית (קשר טוב עם המראינת), אחר כך לדמיין את הקושי האמתי (למשל חוסר ביטחון עצמי), ולבסוף לבנות תכנית פעולה להתמודדות עם הקושי – כגון להזכיר לעצמך שאתה חכם מספיק ומבין בתחום (מאמר 2, שורות 36–49).
(5) אמירה כמו "תהיה מה שאתה מסוגל להיות" (שורות 45–46), במקום "אתה יכול להיות כל מה שתרצה"; או עצה מציאותית המלמדת שליטה עצמית ועבודה קשה ומפרטת מה נדרש כדי להגשים את החלום, כמו שאמרה טוונג'י לבתה שעליה להשקיע הרבה במתמטיקה ובמדע כדי להתקבל ללימודי וטרינריה (מאמר 1, שורות 31–37).

חלק ראשון – הבנה והבעה – פרק ב: הבעה (25 נקודות)

שאלה 5 – מאמר לדוגמה

לבחור כבר היום – בעיניים פקוחות

בכיתה י' עמדתי מול טופס בחירת המגמות ולא ידעתי מה לסמן. חבריי בחרו לפי החברים, לפי המורה או לפי "מה שנותן יותר יחידות". רק מאוחר יותר הבנתי שהבחירה הזאת הייתה הצעד הראשון בדרך למקצוע. לדעתי, כבר בתיכון יש לשקול שיקולים של מקצוע לעתיד, ובלבד שהשיקולים יהיו מציאותיים ולא ינעלו אותנו בדרך אחת.

ראשית, ההחלטות שמקבלים בתיכון משפיעות על האפשרויות שייפתחו לפנינו בעתיד. מי שמוותר על מתמטיקה מוגברת עלול לגלות בגיל עשרים שהדלת ללימודי הנדסה או מחשבים כמעט נסגרה בפניו. גם בחירת מגמה מדעית, כמו ביולוגיה או כימיה, משפיעה על הסיכוי להתקבל ללימודי מקצועות הבריאות. הפסיכולוגית ג'ין טוונג'י אמרה לבתה, שרצתה להיות וטרינרית, שעליה להשקיע כבר עכשיו במתמטיקה ובמדעים, כי קשה מאוד להתקבל ללימודי וטרינריה. עצה כזאת, הניתנת בזמן הנכון, חוסכת אכזבה גדולה בהמשך.

שנית, מחשבה מוקדמת על מקצוע עוזרת לנו להכיר את עצמנו ולהציב מטרות מציאותיות. בתיכון אנחנו מגלים במה אנחנו טובים ומה מעניין אותנו באמת. אני, למשל, חלמתי להיות רופאה, אך בהתנדבות במד"א גיליתי שקשה לי במצבי לחץ, ושדווקא ההדרכה והעבודה עם ילדים ממלאות אותי. ההתנסות הזאת שינתה את בחירת המגמה שלי. במאמר "השמים אינם הגבול" מוסבר כי תלמיד המתעקש על מקצוע שאינו מתאים לכישוריו מבזבז זמן וכסף וזונח קריירות המתאימות לו יותר. מוטב לגלות זאת בגיל שש-עשרה מאשר אחרי שנתיים באוניברסיטה. יש הטוענים כי בני נוער צעירים מדי להחליט על מקצוע, ומוטב שייהנו מן הלימודים בלי לחץ. אכן, טעמים ותחומי העניין שלהם עוד ישתנו, ואין טעם לבחור מקצוע סופי בגיל חמש-עשרה. עם זאת, לשקול אין פירושו להחליט. אפשר לבחור מגמה המשאירה כמה אפשרויות פתוחות, לבדוק תחומים שונים בהתנדבות ובחוגים ולשנות כיוון בעת הצורך.

לסיכום, הבחירות שאנו עושים בתיכון בונות את הבסיס לעתיד המקצועי שלנו, ולכן כדאי לעשות אותן באופן מודע, תוך התחשבות בכישורים, בתחומי העניין ובדרישות המקצועות. מי שמתחיל לחשוב על כך מוקדם ובאופן מציאותי יגיע לבגרות מוכן יותר להגשים את מה שהוא מסוגל להיות.

שאלה 6 – מאמר לדוגמה

לבנות על החזקות

כל אחד מאיתנו יודע לומר במה הוא טוב ובמה הוא חלש. השאלה היא היכן כדאי להשקיע את מרב המאמץ: בתיקון החולשות או בטיפוח החזקות? לדעתי, הדרך להצלחה ולסיפוק עוברת דווקא בהעצמת התכונות החזקות, ואת החולשות יש לשפר רק במידה שהן מפריעות לנו לתפקד.

ראשית, השקעה בחזקות מניבה תוצאות גדולות יותר. אדם המשקיע שעות רבות בתחום שאין לו בו כישרון יתקדם לאט, ובמקרה הטוב יגיע לרמה בינונית. לעומת זאת, אותן שעות בתחום שהוא מוכשר בו יכולות להפוך אותו למצטיין. דוגמה לכך היא כדורגלן שמהירותו יוצאת דופן: מאמן נבון לא יקדיש את רוב האימונים לשיפור משחק הראש שלו, אלא יבנה את תפקידו בקבוצה סביב המהירות. כך גם באמנות ובמדע: הישגים יוצאי דופן נולדים כמעט תמיד מכישרון שטופח בהתמדה, ולא מחולשה שתוקנה.

שנית, עיסוק בחזקות מעודד מוטיבציה וביטחון עצמי. כשאדם עוסק במה שהוא טוב בו, הוא מצליח, נהנה ורוצה להתמיד. לעומת זאת, התמקדות מתמדת בחולשות מזכירה לו כל הזמן את מה שאינו יודע, ועלולה לגרום לתסכול ולויתור. ראיתי זאת אצל אחי הצעיר: במשך שנים ניסו לשפר את כתב היד שלו, והוא רק נעשה מתוסכל יותר. אולם כשהתחיל ללמוד ציור, תחום שהוא מוכשר בו במיוחד, השתפר גם יחסו ללימודים בכלל.

המצדדים בשיפור החולשות טוענים כי חולשה שאינה מטופלת עלולה לעכב את האדם גם בתחומים שהוא חזק בהם. בטענה זו יש מן האמת: מתכנת מבריק שאינו יודע לעבוד בצוות יתקשה להתקדם. עם זאת, די לשפר את החולשה עד שלא תפריע, ואין צורך להפוך אותה לחזקה. גם גבריאלה אטינגן מסבירה במאמרה כי ההכרה במכשולים נועדה לעזור לנו להגשים את המטרה, ולא להחליף אותה. החולשה היא אפוא מכשול שיש להכיר בו, אך את המאמץ העיקרי יש להפנות אל מה שמקדם אותנו.

לסיכום, אין להתעלם מן החולשות, אך יש לראות בהן עניין משני, ולא את מרכז העשייה. מי שבונה את חייו על החזקות שלו יגשים את עצמו, ימצא סיפוק ויתרום לסביבתו את הטוב ביותר שיש בו.

חלק שני — לשון: תחביר ומערכת הצורות (40 נקודות)

שאלה 7

- א. משפט 1: מורכב – האם אתם מאמינים [שבאמצעות חשיבה חיובית תשיגו את מטרותיכם]? – פסוקית מושא.
- משפט 2: מורכב – אנשים [החושבים באופן חיובי על העתיד] מתאמצים פחות מאנשים בעלי נטייה לשליליות. – פסוקית לוואי.
- משפט 3: איחוי (מחובר) – [חשיבה חיובית משפרת את הרגשתנו בטווח הקצר], איבר א [עם זאת בטווח הארוך היא מפחיתה את מידת המוטיבציה שלנו]. איבר ב
- משפט 4: פשוט.
- ב. אתם – נושא
שליליות – לוואי
טווח – תיאור
היא – נושא
מקצוע – לוואי

שאלה 8

- א. (1)
- משפט 1: שיעור תלמידי התיכון האמריקנים, [המתכננים לימודים לתואר מתקדם], עלה במידה ניכרת בעשורים האחרונים. – פסוקית לוואי.
- משפט 2: המבוגרים מבטיחים לילדים [שבאמצעות עבודה קשה הם יצליחו בלימודים]. – פסוקית מושא.
- משפט 3: אנשים בעלי מטרות לא מציאותיות יפנו את מרצם ליעדים [שהם יוכלו לממש]. – פסוקית לוואי.
- (2)
- משפט 1: נושא – שיעור; נושא – עלה.
- משפט 2: נושא – המבוגרים; נושא – מבטיחים.
- משפט 3: נושא – אנשים; נושא – יפנו.

ב.

נושא	אוגד
הם (2)	היא (1)
הוא (4)	היא (3)

- ג. הבת של ג'ין טוונג'י הודיעה שאם היא תתקבל ללימודי וטרינריה, היא תגשים את שאיפתה.

שאלה 9

- א. כשאגדל אלמד הנדסה – מילת קישור: כש- (כאשר); הקשר הלוגי: זמן.
אם תתאמץ בלימודיך תצליח – מילת קישור: אם; הקשר הלוגי: תנאי.
...מתאמצים פחות, לכן הישגיהם ברמה נמוכה יותר – מילת קישור: לכן; הקשר הלוגי: סיבה ותוצאה (תוצאה).
...גם אם התכווננו אליהם היטב – מילת קישור: גם אם; הקשר הלוגי: ויתור.
- ב. אף על פי שרות התאמצה בלימודיה בתיכון, היא לא התקבלה ללימודי הנדסה.
(אפשר גם: למרות שרות התאמצה... / אף שרות התאמצה... / רות לא התקבלה ללימודי הנדסה, אף על פי שהתאמצה בלימודיה בתיכון.)
- ג. משפט I: ש' – הבת של ג'ין טוונג'י הכריזה בעת האחרונה שהיא תלמד וטרינריה בעתיד.
משפט II: משום ש' (מפני ש' / מכיוון ש' / היות ש') – תוצאות המחקר הפתיעו את החוקרים משום שהם ציפו לתוצאות הפוכות.
- ד. היא – "היא" היא אוגד, והאוגד מתאים במין ובמספר לנושא. הנושא הוא "הצלחת" (הנסמך בצירוף "הצלחת הניסוי") – שם עצם בנקבה יחידה, ולכן "היא" (ולא "הוא", המתאים לנסמך "ניסוי").
הבא – "הבא" הוא לוואי של "צומת", והלוואי (שם התואר) מתאים לשם שהוא מתאר במין ובמספר. "צומת" הוא שם עצם בלשון זכר, ולכן "בצומת הבא".

שאלה 10

א.

הפועל	השורש	הבניין	הזמן
מְתַעֲנֶנֶת	ע-נ-ן	התפעל	הווה
דִּבְּקָה	ד-ב-ק	פעל (קל)	הווה
תִּשְׁיֵג	נ-ש-ג	הפעיל	עתיד
תִּמְמַשׁ	מ-מ-ש	פיעל	עתיד

ב.

שם הפועל	הבניין	פועל מאותו השורש בבניין אחר
לְהַכִּיר	הפעיל	נָכַר / נִכַּר (נפעל); הִתְנַכֵּר (התפעל)
לְבַחֵן	פעל (קל)	נָבַחַן (נפעל); הִבְחִין (הפעיל)
לְהִתְנַתֵּק	התפעל	נָתַק (פיעל); נִתַּק (נפעל); נִתַּק (פועל)
לְעַדְכֵן	פיעל	הִתְעַדְכֵן (התפעל); עֲדַכֵּן (פועל)

שאלה 11

א. (1) תִּכְנֵן

(2) עבר

(3) עתיד

(4) תִּגַּשׁ – נ-ג-ש; תִּכְנֵן – ת-כ-נ-ן; תִּצַּג – י-צ-ג (מתקבל גם: נ-צ-ג); תִּגְבֹּל – ג-ב-ל

ב. שְׁלִיטָה – פעל (קל)

הִתְאַמָּה – הפעיל

הִצִּג – הפעיל

הִסְתַּכְּלוּת – התפעל

תִּגְבוֹר – פיעל

הִמְנָעוּת – נפעל

ג. קִבְּלָהּ — אֶבְחוֹן (שניהם פיעל)

שְׁאִיפָה — דִּלְקָה (שניהם פעל/קל)

הִבִּט — הִגְשָׁמָה (שניהם הפעיל)

שאלה 12

א.	שורש ומשקל	בסיס וצורן סופי	שאיילה מלעז
	זָמַר, פָּתְרוֹן, חָלוּם, שָׁחָקוֹן	מִשְׁפָּטוֹן, אֲמָנוּת	פְּסִיכּוֹלוֹג, קְרִיָּרָה

ב.	אוסף	הקטנה	כתב עת	מכשיר
	שְׁאֵלוֹן, שִׁירוֹן	יִלְדוֹן, סְרִטוֹן	עֵתוֹן, מְקוֹמוֹן	הֶלִיכוֹן, שְׁעוֹן

ג. (1) הִטְכָּנְאִי – בעל מקצוע נגזר בסופית יֵאִי (כמו חֲשַׁמְלָאִי, עֲתוּנָאִי), שנהגית ay; הצורה יֵאִי (a-i) שייכת לשמות תואר של ייחוס (כמו קִדְמָאִי). לכן הִטְכָּנְאִי.

(2) אֲצִיג – הנושא "אני" הוא גוף ראשון יחיד, ובעתיד גוף ראשון יחיד מקבל את התחילית א' (אֲצִיג); התחילית י' (יִצִּיג) היא של גוף שלישי זכר (הוא יציג).

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon